

26 MART 1898 KOYULHISAR-HAMİDİYE DEPREMİ*

Selahattin SATILMIŞ**

Öz

26 Mart 1898 depremi, Kuzey Anadolu Fay Zonu (KAFZ) üzerinde bulunan Sivas vilayetinin, Karahisar-ı Şarki (Şebinkarahisar) sancağına bağlı Koyulhisar ve Hamidiye (Mesudiye) ile bu iki kazaya bağlı bazı köylerde ciddi boyutta yıkıma, can kayıplarına ve yaralanmalara yol açmıştır. KAFZ'ın neredeyse tamamında hissedilen bu deprem sonrasında Koyulhisar'da kurulan özel bir komisyon, depremzedelerin barınma, beslenme ve sağlık ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır. Sivas vilayetine bağlı sancak merkezlerinde toplanan yardımlar ve dönemin padişahı II. Abdülhamit'in ihsan ettiği yardım paraları sayesinde depremzedelerin yaraları sarılmak istenmiştir. Afet yönetiminde görülen bazı eksiklikler de merkezi hükümetin talimatları doğrultusunda giderilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada, Koyulhisar ve Hamidiye kazalarnın 26 Mart 1898 tarihinde meydana gelen bu yıkıcı depremde yaşadığı maddi ve manevi kayıplar ile Osmanlı merkezi ve yerel yönetimlerinin yaşanan kriz karşısında sergiledikleri afet yönetimi ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Bu vesile ile çalışmanın hem Osmanlı Devleti'nin idari tarihine hem de Koyulhisar ve Hamidiye'nin sosyo-ekonomik tarihine katkı sunması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Koyulhisar, Hamidiye (Mesudiye), Sivas, Osmanlı Devleti, Deprem

THE KOYULHISAR-HAMİDİYE EARTHQUAKE OF 26th MARCH 1898

Abstract

The earthquake, which occurred on March 26th 1898, caused serious damage, loss of lives and injuries in Koyulhisar and Hamidiye (Mesudiye) and in some villages of these two towns. These towns were the parts of Karahisar-ı Şarki (Şebinkarahisar) Sanjak of the Province of Sivas, located

* Bu makale 113K146 nolu ve "19. Yüzyıl Türkiye Deprem Tarihi ve Sosyo-Ekonomik Etkileri" başlıklı TÜBİTAK projesi kapsamında hazırlanmıştır.

** Yrd. Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, Aksaray/Türkiye
selahattin@aksaray.edu.tr

on the North Anatolian Fault (NAFZ). After this earthquake which was felt in almost all over NAFZ, a special committee was formed and this committee tried to provide the sheltering, nourishing and health needs of the victims. Under favour of the aids, collected in Sanjak centers of Sivas province and the subsidises of the sultan of the time Abdulhamit II's personal budget (Hazine-i Hassa), the wounds of the victims were tried to be relieved. Some deficiencies of the disaster management were tried to be fulfilled in the directions of the central administration.

In this paper, the material and nonmaterial loss of Koyulhisar and Hamidiye towns during the destructive earthquake of March 26th 1898 and the disaster management of Ottoman central and local administrations were dealt with in detail. On this opportunity, we aim to contribute both the administrative history of the Ottoman Empire and the socio-economic history of Koyulhisar and Hamidiye.

Keywords

Koyulhisar, Hamidiye (Mesudiye), Sivas, Ottoman State, Earthquake

GİRİŞ

26 Mart 1898 depreminin meydana geldiği Koyulhisar ve Hamidiye (Mesudiye), Orta Anadolu Bölgesinin doğu ucunda yer alan Sivas vilayetinin dört sancağından¹ biri olan Karahisar-ı Şarki (Şebinkarahisar) sancağına bağlı iki kazadır². 1888 yılı itibariyle sekiz nahiye ve seksen beş köye sahip olan Koyulhisar kazası genelinde 2296 ev, 16 dükkân, 53 cami, 1 medrese, 1 rüştiye mektebi, 1 han, 65 sibyan mektebi vardı. Aynı yıl Hamidiye kazasına bağlı on nahiye bulunmaktaydı³. 1902-1903 yılları itibariyle Hamidiye kazası 40.403, Koyulhisar kazası 21.140 nüfusu barındırmaktaydı⁴.

Koyulhisar ve Hamidiye, batıda Saros Körfezinden başlayarak, doğuda Karlıova (Bingöl) civarında son bulan ve Anadolu'yu kuzeyinden doğu-batı yönünde kesen 1100 km uzunluğundaki Kuzey Anadolu Fay Zonu (KAFZ) üzerinde yer alır. Doğuda Kelkit Vadisi içerisinden geçen KAFZ, Reşadiye–Koyulhisar–Suşehri üzerinden ve Refahiye'nin kuzeyinden geçerek Erzincan Ovası'na ulaşır. Genişliği 10 ila 100 m arasında değişen KAFZ'ın doğu kısmındaki Koyulhisar-Niksar segmenti dar bir şekilde uzanır⁵.

Tarihsel kaynaklar incelendiğinde Koyulhisar ve Hamidiye'nin çok fazla depreme maruz kalmadığı görülür. Makalemizin konusunu teşkil eden 1898 depremine kadar bu bölgede 506, 17 Ağustos 1668, 1877, 8 Ocak 1888, 1895 tarihlerinde beş defa deprem yaşandığı tespit edilebilmiştir. Bunlardan yıkıcı nitelikteki 17 Ağustos 1668 depremi Anadolu'nun büyük bir kısmının yanı sıra Koyulhisar'ın da harap olmasına neden olmuşken diğerleri herhangi bir hasara yol açmamıştır⁶. 1898 depremi ise Koyulhisar ve Hamidiye kazalarında ağır hasara ve can kayıplarının yaşanmasına sebep olmuştur.

A. DEPREMİN SAATI VE ETKİ ALANI

Ana deprem 26 Mart 1898 Cumartesi tarihinde sabahleyin saat 06.10'da yaşanmıştır. Ana depremden iki saat kadar önce, 04.15'te, Koyulhisar'da bir

¹ Diğer sancaklar Tokat, Amasya, Nefs-i Merkez (Sivas) sancağıdır. *Hicri 1320 (1902-1903) Sivas Vilâyeti Salnâmesi*, Sivas Vilâyeti Matbaası, H. 1320, s. 160-170; Ayten Selvitop, *Hicri 1288 (M. 1871) ve Hicri 1306 (M. 1888) Tarihli Sivas Vilâyet Salnamelerinin Günümüz Harflerine Çevrilmesi ve Mukayeseli Değerlendirilmesi*, (Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2004, s. 205.

² Karahisar-ı Şarki sancağına bağlı diğer kazalar Karahisar, Alucra ve Suşehri'dir. Fatma Acun, "Şebinkarahisar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 38, İstanbul 2010, s. 393.

³ Acun, a.g.m., 393; Selvitop, a.g.t., s. 205, 211-212, 410.

⁴ *Hicri 1320 (1902-1903) Sivas Vilâyeti Salnâmesi*, s. 706-707.

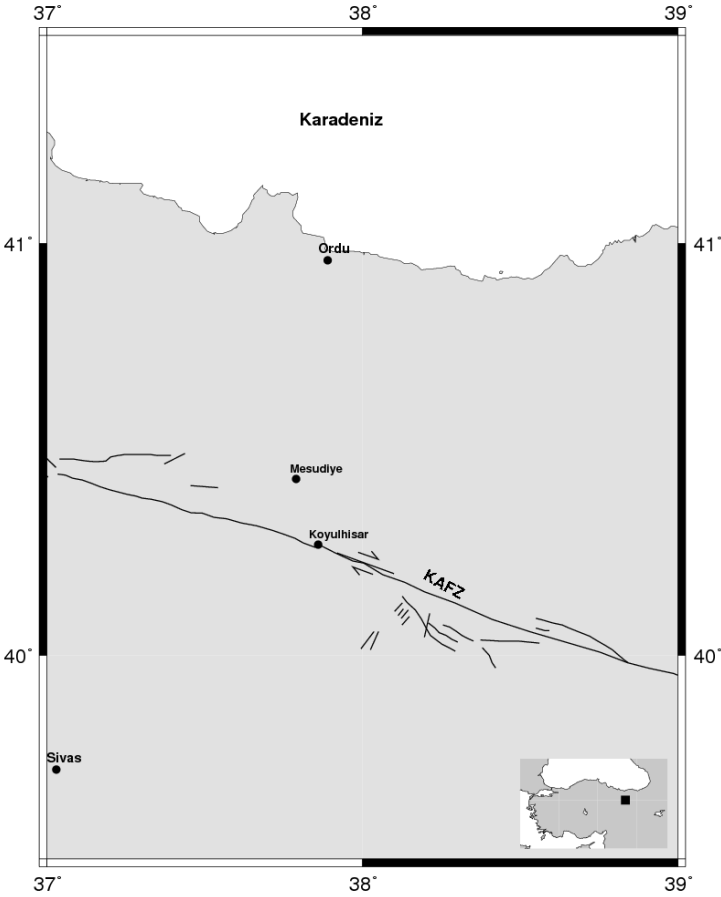
⁵ Gökhan Demir, *Kuzey Anadolu Fayı Üzerinde Niksar-Suşehri Arasındaki Alanın CBS Tabanlı Heyelan Duyarlılık Analizi* (Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi), Trabzon 2011, s. 1-9; Haluk Eyidoğan, *50 Soruda Deprem*, Bilim ve Gelecek Kitaplığı Yayınları, İstanbul 2012, s.189.

⁶ Nuriye Pınar-Ervin Lahn, *Türkiye Depremleri İzahlı Katalogu*, Bayındırlık Bakanlığı Yapı ve İmar İşleri Reisliği Yay., Ankara 1952; Nicholas Ambraseys, Caroline Finkel, "The Anatolian Earthquake in 17 August 1868, *Historical Seismograms and Earthquakes of the World*, Ed. W.H.K. Lee-H.Meyers-K.Shimazaki, Academic Press, s. 176; 8 Ocak 1888'de oldukça şiddetli hissedilmesine rağmen hasara yol açmayan depremin üç defa artçı şoku yaşanmıştır. Tercüman-ı Hakikat, sayı 2899, 21 Ca 1305; *The Levant Herald*, Vol VIII, sayı 6, 8 Şubat 1888.

öncü şok yaşanmıştır⁷. Etkilediği alana bakıldığında depremin KAFZ'ın Suşehri-Koyulhisar segmentinde meydana geldiği anlaşılmaktadır. The Levant Herald gazetesinin verdiği bilgilere göre deprem, çok geniş bir sahada, doğuda Erzincan, batıda Bursa, kuzeyde Karadeniz, güneyde ise Arabgir'e kadar uzanan sahada hissedilmiştir. Trabzon, Ordu, Samsun, Ünye, Giresun, Sivas, Arabgir ve Kuruçay depremin hissedildiği yerlerden sadece bir kaçıdır⁸. İsmi geçen yerler dikkate alındığında depremin KAFZ'ın neredeyse tamamı üzerinde hissedildiğini söylemek mümkündür.

Harita: Kuzey Anadolu Fayı üzerinde Koyulhisar ve Hamidiye Kazaları

⁷ BOA., Y.MTV., 175/47, 3 Za 1315/26 Mart 1898; Y.MTV., 175/71, 4 Za 1315/27 Mart 1898.

⁸ The Levant Herald, Vol XVIII, sayı 13, 28 Mart 1898; aynı gazete sayı 14, 4 Nisan 1898.

B. DEPREMİN ARTÇI SARSINTILARI

Dönemin arşiv belgeleri ve gazetelerinden elde edilen bilgilere göre Koyulhisar ve Hamidiye kazaları ile yakın çevrelerinde kırk gün kadar artçı sarsıntı yaşanmıştır. Özellikle Sivas Valisi Hasan Hilmi Bey'in artçı sarsıntılar konusunda telgraf aracılığı ile merkezi hükümeti bilgilendirdiği görülmektedir. Koyulhisar'da ana depremin ardından, onar dakika ara ile üç şiddetli deprem yaşanmıştır⁹. Hamidiye kazasında ise ana deprem sonrasında beş saat içerisinde şiddetli ve hafif derecelerde 10 artçı sarsıntı meydana gelmiştir¹⁰.

Karahisar-ı Şarki Mutasarrıfının verdiği bilgilere göre 29 Mart'ta Koyulhisar kazasında üç, Karahisar-ı Şarki sancağı merkezinde bir; 30 Mart'ta Koyulhisar'da hafif ve şiddetli derecelerde iki, Suşehri'nde saat 7.00'de birincisi çok şiddetli, diğerleri hafif olmak üzere üç defa deprem meydana gelmiştir¹¹. Aynı saatte Hamidiye kazasında da bir defa hafif şiddetli deprem yaşanmıştır¹².

İkdâm gazetesi de bazı artçı şoklar hakkında bilgi vermektedir. Gazetinin haberlerine göre 2 Nisan 1898 tarihinde gece 00.10'dan ertesi gün saat 00.10'a kadar Hamidiye ve Koyulhisar kazalarında hafif ve şiddetli derecelerde altı defa deprem yaşanmıştır¹³. Vali Hasan Hilmi Bey'in verdiği bilgilerden anlaşıldığı üzere 5 Nisan 1898 tarihinde saat 04.00'ten sonraki yirmi dört saat zarfında Hamidiye'de hafif şiddetli derecede üç defa, 6 Nisan'da Koyulhisar'da şiddetlice iki defa deprem meydana gelmiştir. 6 Nisan'da Hamidiye ve Karahisar-ı Şarki'de de birer defa hafif şiddetli deprem yaşanmıştır¹⁴. The Levant Herald gazetesi ise 9 Nisan 1898 Cumartesi günü Hamidiye ve Koyulhisar'da birkaç artçı sarsıntının yaşandığı bilgisini vermektedir¹⁵ Sivas Maarif Müdürü Hulusi Bey, 13 Nisan 1898 tarihli yazısında artçı şokların kesildiğini bildirmişse de vilayetin resmi gazetesi olan Sivas'ın verdiği bilgilerden artçı şokların devam ettiği anlaşılmaktadır. Adı geçen gazetenin haberine göre 5 Haziran 1898 gecesinde Karahisar-ı Şarki'de gece saat 03.27, Koyulhisar'da 03.42 sularında iki defa şiddetli artçı şok yaşanmıştır. Valinin başka bir yazısından ise 7 Haziran 1898'de Koyulhisar'da ve

⁹ BOA., Y.MTV., 175/47, 3 Za 1315/26 Mart 1898; Y.MTV., 175/71, 4 Za 1315/27 Mart 1898.

¹⁰ Vefat eden kişi Salur oğlu Mehmed Şerifin eşidir. BOA., Y.MTV., 175/71, 4 Za 1315/27 Mart 1898.

¹¹ BOA., BEO., 1103/82723, 14 Za 1315/6 Nisan 1898; Y.MTV., 175/110, 20 Za 1315/12 Nisan 1898.

¹² BOA., Y.MTV., 175/170, 11 Za 1316/23 Mart 1899.

¹³ İkdâm, sayı 1339, 6 Nisan 1898.

¹⁴ BOA., Y.PRK.PT., 17/47, 15 Za 1315/28 Mart 1898.

¹⁵NEREDE?

Karahisar-ı Şarki'de şiddetli olarak birer defa deprem meydana geldiğini, ancak bu artçı şokların hiç bir hasara yol açmadığını öğrenmekteyiz¹⁶.

C. DEPREMİN YOL AÇTIĞI HASAR VE ZAYIÂT

26 Mart 1898 depremi, Koyulhisar ve Hamidiye kazaları ile buralara bağlı köylerde ağır hasar yaşanmasına sebep olmuştur. Resmi yazışmalarından elde edilen bilgilere göre Koyulhisar kent merkezinde hükümet konağı, telgrafhane, hapishane, hastane, süvari koğuşu, rüştiye mektebi ve bütün evler içerisine girilemeyecek derecede yıkılmıştır. Özellikle evlerin bir kısmı tamir edilemeyecek derecede ağır hasara uğramıştır¹⁷. The Levant Herald gazetesi, 28 Mart 1898 tarihli haberinde yukarıdaki bilgiyi doğrular nitelikte Koyulhisar kent merkezindeki bütün binaların ya tamamen yıkıldığını ya da ağır bir şekilde hasar gördüğünü belirtmektedir¹⁸. Koyulhisar kaza merkezinde can kaybı yaşanmamışsa da enkaz altından 4 kişi yaralı olarak çıkarılmıştır¹⁹.

Koyulhisar kazasına bağlı köylerin durumu kent merkezinden çok daha kötüdür. Deprem Koyulhisar kazasının Kala-i Zîr (Aşağı Kale), Kurusekü, Musri, Fetdise ve Zoham köylerinde yıkıcı bir etki göstermiştir. Deprem özellikle 22 haneye sahip Kurusekü köyü ile 6 haneye sahip Musri köyünde bütün evlerin yıkılmasına yol açarak, bu iki köyün tam bir harabeye dönüşmesine sebep olmuştur. Koyulhisar kazasının Kurusekü ve Musri dışındaki diğer köylerinde ise 120 kadar ev ile birkaç cami, ahır ve samanlık yıkılmıştır. Rakamları topladığımızda Koyulhisar kazasına bağlı köylerde yıkılan toplam bina sayısının en az 148 olduğu söylenebilir. Bu rakam, kısmen yıkılan ve tamir edilebilecek derecede hasar gören Fetdise köyündeki 23 ev ile Zoham köyündeki 23 evi de kapsamaktadır.

26 Mart 1898 depreminin büyük hasara yol açtığı Kala-i Zîr köyünde eski bir kargir hanın çökmesi sonucu burada misafir olarak bulunan ikisi kadın, ikisi erkek 4 Bayburtlu hayatını kaybetmiştir. Koyulhisar kazasına bağlı köylerde evlerin yanı sıra birçok ahır ve samanlık yıkılmış, köylünün erzakı enkaz altında kalarak telef olmuştur²⁰. Kala-i Zîr haricindeki köylerde can kaybı yaşanmazken, Koyulhisar kazasına bağlı köylerde toplam 7 kişi

¹⁶ Saatler yazılırken yaz saati uygulaması dikkate alınmıştır. BOA., Y.MTV., 178/46, 19 M 1316/9 Haziran 1898; BOA., MF.MKT., 394/34, 25 Z 1315/17 Mayıs 1898. Sivas, sayı 683, 30 M 1316/20 Haziran 1898; *The Levant Herald*, Vol XVIII, sayı 15, 12 Nisan 1898.

¹⁷ BOA., Y.MTV., 175/47, 3 Za 1315/26 Mart 1898; DH.MKT., 2125/121, 15 C 1316/31 Ekim 1898; DH.MKT., 2125/132, 15 C 1316/31 Ekim 1898; MF.MKT., 392/43, 24 Za 1315/16 Nisan 1898.

¹⁸ *The Levant Herald*, Vol XVIII, sayı 13, 28 Mart 1898.

¹⁹ BOA., Y.MTV., 175/47, 3 Za 1315/26 Mart 1898.

²⁰ BOA., Y.MTV., 175/110, 20 Za 1315/12 Nisan 1898; İ.DH., 1355/24, 25 M 1316/15 Haziran 1898; Ş.D., 1803/2, 5 M 1316/26 Mayıs 1898; BEO., 1103/82723, 14 Za 1315/6 Nisan 1898; BEO., 1103/82723, 14 Za 1315/6 Nisan 1898; BOA., Y.MTV., 175/47, 3 Za 1315/26 Mart 1898; Y.MTV., 175/84, 5 Za 1315/28 Mart 1898.

yaralanmıştır. Yaralananların hepsi de kadın ve çocuktur. Böylece kaza merkezi ile köylerinde ağır ve hafif derecede yaralananların toplam sayısı 11'e ulaşmıştır. Depremde bir miktar hayvan da telef olmuştur. Ölü ve yaralı sayısının az olmasına nispetle hasarın çok fazla olduğu görülmektedir ki, bu durumun ana sarsıntıdan iki saat kadar önce meydana gelen öncü sarsıntının uyarıcı etki yapmasından kaynaklandığı tahmin edilebilir²¹.

Depremin hasara yol açtığı bir diğer kaza ise Hamidiye'dir. Karahisar-ı Şarki Mutasarrıfının verdiği bilgilere göre ana depremin meydana geldiği gün alaturka saat 6:10'dan 11:00'e kadar şiddetli ve hafif derecelerde 10 depremin yaşandığı Hamidiye kaza merkezinde hasar çok ciddi değildir; sadece binalardan bazılarının baca ve duvarları yıkılmış olup, hükümet konağının iki duvarı tehlike arz etmeyecek şekilde çatlamıştır²². Aşağıdaki tablodan anlaşılacağı üzere Hamidiye kazasına bağlı köylerdeki hasar ve zayıat kaza merkezine nispeten çok daha fazladır.

Tablo 1: Hamidiye Kazasına Bağlı Köylerde Hasar ve Zayıat Miktarı

Yerleşim Birimi	Can Kaybı Sayısı	Yaralı Sayısı	Tamamen Yıkılan Bina Sayısı	Kısmen Yıkılan Bina Sayısı
Yasdura (Yeşilçit)	1 ²³		27 ev, samanlık ve fırın	
Arık Musa	1		3 ev, 1 cami	12
Bostan				2 ev ve bazı fırınlar
Öğrek			2 ev ve birkaç baca	
Gündoğmuş			5 ev ve fırın	
Musalı			15 ev, fırın ve ahır	
Arapa Alan (Arpalan)			10 ev	
Cidar			10 ev, 1 değirmen, 1 cami, birkaç samanlık	
Busay (Bisey-Güvenli)		3	4 ev ve fırın ile 1 cami	
Lağos (Güzle)			Birkaç baca ve fırın	
Hatunviran (Bayırköy)			Birkaç baca ve fırın	
Gene (Gine)			Birkaç baca ve fırın	

Tabloda verilen hasarın yanı sıra Yasdura ve Cidar nahiyelerinde 10 hayvan telef olmuştur. Bununla birlikte resmi yazışmalarda, Karamerek (Yuvalı), Çorak ve Öğrek (Öğrek) köylerinin durumundan ise henüz bilgi

²¹ BOA., Y.MTV., 175/47, 3 Za 1315/26 Mart 1898; Y.MTV., 175/84, 5 Za 1315/28 Mart 1898; BEO., 1103/82723, 14 Za 1315/6 Nisan 1898.

²² BOA., BEO., 1103/82723, 14 Za 1315/6 Nisan 1898; Y.MTV., 175/71, 4 Za 1315/27 Mart 1898; Y.MTV., 175/75, 4 Za 1315/27 Mart 1898.

²³ Vefat eden kişi Salur oğlu Mehmed Şerifin eşidir. BOA., Y.MTV., 175/71, 4 Za 1315/27 Mart 1898.

sahibi olunamadığı ve ismi geçen yerlere memurlar gönderildiği ifade edilmiştir²⁴.

26 Mart 1898 depremi, Koyulhisar ve Hamidiye kazalarının yanı sıra Karahisar-ı Şarki sancağının merkezinde de az miktarda hasara yol açmıştır. Sancak merkezinde aynı gün saat 6.00'da şiddetli, 6.20 ve 6.25'te hafif olmak üzere üç defa hissedilen depremlerde, birkaç binanın bacası ile harap olmaya yüz tutmuş bir oda yıkılmıştır²⁵.

D. AFET YÖNETİMİ

Koyulhisar ve Hamidiye kazalarında etkili olan 26 Mart 1898 depreminin yaralarını sarmak amacıyla iki özel komisyon kurulmuştur. Bu komisyonlardan birincisinin görevi, deprem bölgesinde hasar tespiti yapmak, depremzedelerin eşya, zahire, çadır gibi ihtiyaçlarının miktarını belirlemek, yıkılan ya da hasar gören evler üzerinde incelemeler yaparak ne kadar masrafla yeniden inşa edileceğini tespit etmek ve bu doğrultuda bir rapor hazırlamaktır²⁶. İkdâm gazetesinin verdiği bilgilere göre hasar tespiti için Hamidiye kazasına bağlı nahiye ve köylere Belediye Başkanı Veli Bey ile kazanın ileri gelenlerinden Mustafa Bey gönderilmiştir. Koyulhisar kazası köyleri için ise kazanın ileri gelenlerinden oluşan bir heyet görevlendirilmiştir²⁷.

İkinci komisyonun görevi ise evleri yıkılarak açıkta kalan depremzedelerin geçici olarak başka köylere yerleştirilmesi, bunlara ekmek ve yakacak dağıtılması, barınmaları için çadır temin edilmesi, yıkılan evlerin ve diğer binaların nasıl imar edileceğinin kararlaştırılmasıydı. İkinci komisyonda, mahalli idareciler ve ileri gelenlerin yanı sıra vilayet merkezi Sivas'tan gönderilen iki memur ve iki doktorun yanı sıra liva merkezi Karahisar-ı Şarki'den gönderilen iki memur görev almıştır²⁸.

Afet yönetimi bağlamındaki en önemli konulardan birisi deprem nedeniyle açıkta kalan afetzedelerin barınma ve beslenme ihtiyaçlarının giderilmesiydi. Deprem birçok ailenin evsiz kalmasına yol açtığı gibi evleri kısmen hasar görenler de güvenlik endişesiyle bahçelere ve boş alanlara çıkmıştı. Özellikle havaların birden soğumasıyla depremzedeler büyük sıkıntı yaşamaya başlamışlardı. Barınma problemini çözmek için birkaç yönden faaliyet gösterildiği görülmektedir. Vali Hasan Hilmi Bey depremzedeler için bir

²⁴ BOA., Y.MTV., 175/71, 4 Za 1315/27 Mart 1898; Y.MTV., 175/170, 11 Za 1316/23 Mart 1899; Y.MTV., 175/75, 4 Za 1315/27 Mart 1898; Y.MTV., 175/124, 9 Za 1315/1 Nisan 1898; BEO., 1103/82723, 14 Za 1315/6 Nisan 1898.

²⁵ BOA., Y.MTV., 175/47, 3 Za 1315/26 Mart 1898.

²⁶ BOA., Y.MTV., 175/47, 3 Za 1315/26 Mart 1898; Y.MTV., 175/71, 4 Za 1315/27 Mart 1898; Y.MTV., 175/110, 20 Za 1315/12 Nisan 1898.

²⁷ İkdâm, sayı 1339, 6 Nisan 1898.

²⁸ BOA., BEO., 1103/82723, 14 Za 1315/6 Nisan 1898.

taraftan Dördüncü Ordu-yı Hümayundan acil olarak 100 çadır talep ederken²⁹, diğer taraftan Koyulhisar'da barakalar inşa ettirmeye başlamıştır³⁰. Bunların yanı sıra bazı depremzedelerin depremden etkilenmeyen civar köylerdeki evlere yerleştirilmesi suretiyle barınma problemleri çözülmeye çalışılmıştır³¹. Nitekim Karahisar-ı Şarki Mutasarrıfı Dâhiliye Nezaretine çektiği telgrafında, açıkta kalan afetzedeler için gerekli tedbirlerin hızlı bir şekilde aldığını bildirmiştir³².

Bu ihtiyaçların giderilmesi için ilk olarak Koyulhisar kaza merkezi ve civar köylerden yardım toplanmaya başlanmıştır. İlk etapta 90 kuruş ve 4744 kg zahire, bir miktar kilim ve keçe toplanmıştır. Ancak bunlar depremzedelerin ihtiyacının giderilmesi için yeterli gelmediğinden Koyulhisar kaymakamı, dışarıdan da yardım talebinde bulunmuştur. Bunun üzerine vilayet merkezi Sivas ile bu vilayete bağlı sancaklarda birer yardım toplama komisyonu kurulmuş ve afetzedelerin yaralarının kısa sürede sarılması için hayırsever halk teşvik edilmiştir³³. Özellikle Bünyanhamid kaymakamı Reşid Bey, depremzedeler için düzenlenen yardım kampanyasında büyük gayret göstermiştir. Vilayetin resmi gazetesi Sivas, Reşid Bey'in bu yoldaki gayretlerini haber yaparak depremzedeler adına teşekkürlerini sunmuş ve onu örnek göstermek suretiyle diğer idarecileri teşvik etmiştir³⁴. Sivas gazetesi ayrıca 20 Haziran 1898 tarihli sayısında Sivas Valiliğinin vilayet genelinde depremzedeler için düzenlediği yardım kampanyası ve toplanan paralar hakkında bilgiler vermiştir.

²⁹ BOA., Y.MTV., 175/124, 9 Za 1315/1 Nisan 1898/.

³⁰ Barakaların inşaat masrafı olan 1446 kuruşun, Sivas vilayeti bütçesinde tamirat tertibinde bulunan 19.516 kuruştan karşılanması, bu tertipte bulunan para tamamen harcanmış ise gayr-ı mütezzamın kaleminden bir karşılık bulunması istenmiştir. BOA., DH.MKT., 2155/80, 19 Ş 1316/2 Ocak 1899.

³¹ BOA., BEO., 1103/82723, 14 Za 1315/6 Nisan 1898; *The Levant Herald*, Vol XVIII, sayı 13, 28 Mart 1898.

³² BOA., Y.MTV., 175/47, 3 Za 1315/26 Mart 1898.

³³ BOA., Y.MTV., 175/47, 3 Za 1315/26 Mart 1898; Y.MTV., 175/110, 20 Za 1315/12 Nisan 1898; BEO., 1103/82723, 14 Za 1315/6 Nisan 1898.

³⁴ Sivas, sayı 683, 30 M 1316/20 Haziran 1898.

Tablo 2: Sivas Vilayetinde Depremzedeler Adına Toplanan Yardım Paraları³⁵

Yerleşim Birimi	Toplanan Miktar (Kuruş, Para)
Amasya sancağı	24.664,20
Tokat sancağı	10.000
Divriği kasabası	4.069
Aziziye kasabası	3.085
Bünyanhamid kasabası	2.655
Koçgiri kasabası	5.100
Yıldızeli kasabası	2.010
Gürün kasabası	1.545,10
Tunus kasabası	1.000
Karahisar sancağı	3.000
Toplam	57.128,30

Sivas vilayeti genelinde 20 Haziran 1898 tarihi itibarıyla toplanan 57.128 kuruş 30 paranın yanı sıra dönemin padişahı II. Abdülhamit, hazine-i hasasından depremzedelere yardımda bulunmuştur. Koyulhisar kazası eşrafı, miktarını tespit edemediğimiz bu nakdi yardımdan dolayı padişaha hitaben bir teşekkürname kaleme almış; bu vesileyle minnetlerini ifade ederek hayır dualarda bulunmuşlardır³⁶. Nakdi yardımların yanı sıra vilayet merkezi Sivas'tan gönderilen unlar depremzedelere dağıtılmıştır. İkdâm gazetesinin verdiği bilgilere göre 5 Nisan 1898 tarihi itibarıyla depremzedelere dağıtılan unun miktarı yaklaşık 670 kg'dır³⁷.

Vilayet merkezi Sivas'tan gönderilen doktorlar sayesinde yaralı depremzedelerin tedavileri gerçekleştirilmiştir³⁸. Afet yönetimi bağlamında ele alınacak konulardan bir diğeri de depremden zarar gören yerleşim birimlerinin yeniden imarı meselesidir. Bu bağlamda Kurusekü köyünün başka bir yere taşınması ile Koyulhisar'daki kamu binalarının yeniden inşası ve tamiri konusu önem arz etmektedir.

Evlerinin tamamı yıkılan Koyulhisar kazasına bağlı Kurusekü köyü depremde tam bir harabeye dönmüştü. Sivas Valisi Hasan Hilmi Bey'in Dâhiliye Nezaretine hitaben kaleme aldığı 10 Nisan 1898 tarihli yazıda verdiği bilgilere göre adı geçen köy, daha önce meydana gelen iki depremde de çok büyük hasar görmüş, hatta köyde bazı can kayıpları yaşanmıştı. Resmi belgelerden anlaşıldığı üzere köyün depremlerde büyük hasar görmesinin en önemli sebebi, zeminini engebeli, oynak ve elverişsiz bir mevkide kurulmuş olmasıydı. Yıkıcı nitelikte depremlerde ciddi acılar yaşayan Kurusekü halkı, yazdıkları dilekçeler vasıtasıyla, köylerinin eski yerinde yeniden

³⁵ Sivas, sayı 683, 30 M 1316/20 Haziran 1898.

³⁶ İkdâm, sayı 1346, 14 Nisan 1898.

³⁷ İkdâm, sayı 1339, 6 Nisan 1898.

³⁸ BOA., Y.MTV., 175/47, 3 Za 1315/26 Mart 1898; Y.MTV., 175/110, 20 Za 1315/12 Nisan 1898; BEO., 1103/82723, 14 Za 1315/6 Nisan 1898.

inşa edilmesinin yerine, buraya on dakika yürüyüş mesafesinde olan ve köyün bir mahallesi hükmünde bulunan Hacı İlyas isimli mezraya nakledilmesini hükümetten talep etmiştir. Mahalli hükümet tarafından yapılan incelemeler üzerine yeterli miktarda su kaynaklarının ve çeşitli levazımın bulunduğu Hacı İlyas mezarının, köy kurulmasına, halkın yerleşimine elverişli, sağlıklı ve gelişmeye müsait bir yer olduğu tespit edilmiştir. Ancak buranın bir mülk arazi olması, Kurusekü afetzedelerinin iskânını geciktirmiştir. 26 Mart 1898 depremi öncesinde bu arazinin, sahibi tarafından köy sakinlerinden başka birine 15 altın karşılığında satılmak istendiği, ancak daha sonra bundan vazgeçildiği arşiv belgelerine yansıyan bilgilerdendir. Sivas Valiliğinin, bahsi geçen arazinin mülk arazi olmasından dolayı “İstimlâk-ı Emlâk Kanunu”na uygun olarak kamulaştırılması yönündeki 17 Mayıs 1898 tarihli yazısı üzerine konu 26 Mayıs 1898 tarihinde Şura-yı Devletin gündemine gelmiştir. Burada yapılan müzakereler neticesinde adı geçen mezarın köy halkının iskânı için elverişli olduğu ancak kanunen uygun görülmediği ve sahibinin rızasıyla satın alınması gerektiği yönünde görüş belirtilmiştir. Padişahın bu konudaki 19 Haziran 1898 tarihli irade-i seniyyesi ile Kurusekü köyünün Hacı İlyas mezarına taşınması işlemi fiilen başlamıştır.³⁹

Koyulhisar kazasında harap olan ya da hasar gören hükümet konağı, hapishane, hastane ve süvari koğuşunun yeniden inşası ya da tamiri için depremde altı yedi ay kadar sonra önemli girişimlerde bulunulduğu anlaşılmaktadır. Adı geçen binaların ne kadar masrafla yeniden inşa edilebileceği konusunda incelemeler yapılmıştır. 31 Ekim 1898 tarihli bir resmi yazıda belirtildiği üzere, hükümet konağının 24.000, hapishane ve hastanenin 20.920, süvari koğuşunun 2.000 kuruş olmak üzere toplam 46.920 kuruş karşılığında yeniden inşa edilebileceği tespit edilmiştir. Şura-yı Devlet, gündemine aldığı bu konu hakkında, kaza memurlarının barakalarda iş görmekte olmasının bazı zorlukların yaşanmasına yol açtığından bahisle inşaata hemen başlanması gerektiğini vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra bütçede karşılık bulunmadığı takdirde o senenin bütçesine ilave edilmesi suretiyle ihale ya da emaneten yaptırılması şıklarından hangisi hayırlı ise gereğinin yapılması talimatı verilmiştir. Masraflardan zaptiye koğuşuna ait 2.000 kuruşun Seraskeriyeye, geri kalan 44.920 kuruşun ise Dâhiliye Nezaretine ait olduğu belirtilmiş olup, Dâhiliye Nezaretine ait kısmın o seneden

³⁹ BOA., İ.DH., 1355/24, 25 M 1316/15 Haziran 1898; ŞD., 1803/2, 5 M 1316/26 Mayıs 1898; BEO., 1146/85932, 4 S 1316/26 Haziran 1898.

itibaren Adliye Nezaretinden Dâhiliye tahsisatına nakledilen 170.000 kuruştan karşılanması kararlaştırılmıştır⁴⁰.

26 Mart 1898 depreminde, binasının hasar görmesi nedeniyle tatil edilen rüştiye mektebinin artçı şokların bitiminde tamir edilmesi kararlaştırılmış⁴¹ ve bu zaman zarfında eğitimin aksamaması için bir baraka okul inşa edilmesi düşünülmüştü. Hatta baraka okulun inşası için Maarif Nezaretinden 200 kuruş kaynak tahsisi yapılmıştı⁴². Sivas Maarif Müdürü Hulusi Bey'in 13 Nisan 1898 tarihli yazısından anlaşıldığı üzere artçı şokların kesilmesinden dolayı baraka okul inşasından vazgeçilmiş ve bahsi geçen paranın rüştiye mektebinin tamiratında kullanılması için yetki istenmiştir⁴³.

Merkezi hükümet, afetzede halkın dilekçelerini dikkate alarak mahalli hükümetin üstlendiği afet yönetiminde oluşan bazı eksiklikleri gidermeye çalışmıştır. Örneğin Hamidiye kazasına bağlı Çavdar köyü sakinlerinden İbrahim, yıkılan evinin inşası için mahalli yardımlardan kendisine 800 kuruş verilmesi kararlaştırılmasına rağmen sadece 400 kuruşunu alabilmişti. İhtiyaç içerisinde olan İbrahim geri kalan 400 kuruşu alabilmek için bir dilekçeyle merkezi hükümete müracaat etmiştir. Bu şikâyet üzerine Dâhiliye Nezareti, konunun incelenmesi ve gereğinin yapılması için Sivas Valiliğine talimatını vermiştir⁴⁴.

Merkezi hükümetin Sivas Valiliğinden talep ettiği bir diğer soruşturma ise depremzedeler için toplanarak Koyulhisar'a gönderilen yardım paralarının dağıtımındaki suiistimale yönelik idi. Koyulhisar halkından Hasan Hüsnü ve bazı kişilerin iddiasına göre yardım paraları, ihtiyacı olmayan ve zarar görmeyen zenginlere, tüccarlara ve komisyon-ı mahsus üyelerine dağıtılarak, ihtiyaç içerisindeki fakir halk kış mevsiminde barakalarda yaşamaya mecbur bırakılmıştır. Dâhiliye Nezaretinden Sivas Valiliğine hitaben yazılan yazıdan anlaşıldığı üzere merkezi hükümet Sivas vilayetine soruşturma açılması talimatını vermiş, ancak Kasım ve Aralık 1898 tarihleri itibarıyla bu soruşturmadan bir sonuç çıkmamıştır. Bununla birlikte dilekçede imzası bulunan Hasan Hüsnü ve diğerleri, kendilerinin kaza kaymakamı tarafından korkutulduğu yönündeki şikâyetlerini de vilayete bildirmişlerdir⁴⁵.

⁴⁰ BOA., DH.MKT., 2125/121, 15 C 1316/31 Ekim 1898; DH.MKT., 2125/132, 15 C 1316/31 Ekim 1898; DH.MKT., 2134/101, 2 B 1316/16 Kasım 1898; DH.MKT., 2172/46, 18 L 1316/1 Mart 1899.

⁴¹ BOA., MF. MKT., 392/118, 24 Za 1315/16 Nisan 1898.

⁴² BOA., MF.MKT., 392/43, 24 Za 1315/16 Nisan 1898; MF.MKT., 394/34, 25 Z 1315/17 Mayıs 1898.

⁴³ Bu paranın zuhurat tertibinden karşılanması uygun görülmüştür. BOA., MF.MKT., 394/34, 25 Z 1315/17 Mayıs 1898.

⁴⁴ BOA., D.MKT., 2229/61, 26 Ra 1317/4 Ağustos 1899.

⁴⁵ BOA., DH.MKT., 2144/98, 22 B 1318/15 Kasım 1900; DH.MKT., 2151/34, 7 Ş 1316/21 Aralık 1898.

SONUÇ

Kuzey Anadolu Fayı'nın (KAFZ) Suşehri-Koyulhisar segmentinde 26 Mart 1898 tarihinde meydana gelen bu şiddetli deprem, çok geniş bir sahada hissedilmekle birlikte Sivas vilayetinin, Karahisar-ı Şarki (Şebinkarahisar) sancağına bağlı Koyulhisar ve Hamidiye kazalarında yıkıcı etki yapmıştır. Koyulhisar kaza merkezi ile buraya bağlı birkaç köy 26 Mart 1898 depreminde harabeye dönüşürken, Hamidiye kazasına bağlı birçok köy de depremden ciddi oranda etkilenmiştir. Bunların yanı sıra deprem, ismi geçen iki kaza genelinde toplam 6 kişinin ölümüne ve 14 kişinin yaralanmasına yol açmıştır. Depremde meydana gelen hasarın büyüklüğüne rağmen can kaybı ve yaralı sayısının az olduğu görülmektedir ki bunu sağlayan en önemli faktör, ana deprem öncesinde yaşanan öncü şokun uyarıcı bir etki yapmasıdır. Verdiği hasar ve zayıyat yönüyle 1898 Koyulhisar–Hamidiye depremi, iki kentin tarihinde yaşadığı en büyük felaketlerden biridir. Ana depremden sonra 40 gün boyunca artçı şoklar yaşanmışsa da bunlar hafif şiddetli olup hiçbir hasara yol açmamıştır.

Hasar tespitinin yapılması ve depremzedeler için gerekli ihtiyaçların karşılanması amacıyla iki ayrı komisyon, diğer bir ifadeyle iki ayrı kriz masası kurulmuştur. Koyulhisar ve Hamidiye kazaları idareci ve ileri gelenlerinin yanı sıra vilayet merkezi Sivas ve liva merkezi Karahisar-ı Şarki'den gönderilen memurların da bu komisyonlarda görev alması, vilayet ve liva merkezlerinin afet yönetiminde etkin rol üstlendiğini göstermektedir. Bahsi geçen bu komisyonlar sayesinde depremzedelerin barınma ve beslenme ihtiyaçları giderilmeye çalışıldığı gibi az sayıdaki yaralı da vilayet merkezinden gönderilen doktorlar tarafından tedavi edilmiştir. Bu depremde ve daha önceki depremlerde harabeye dönen Kurusekü köyü, halkın talebi üzerine yerleşime elverişli ve gelişmeye müsait bir mevkide bulunan Hacı İlyas mezarına taşınmıştır. Bunların yanı sıra birkaç ay içerisinde Koyulhisar kazasındaki kamu binalarının yeniden inşası ya da tamiri işine girilerek depremin yaraları sarılmaya çalışılmıştır.

Depremzedelerin yaralarının sarılması için Sivas vilayeti ve buraya bağlı sancak merkezlerinde kurulan komisyonlar vasıtasıyla yardımlar toplanmıştır. Bunun yanı sıra dönemin padişahı II. Abdülhamit, hazine-i hassasından yardımda bulunmak suretiyle depremzedelerin acılarını paylaştığını, devletin onların arkasında olduğunu hissettirmiştir. Merkezi hükümetin de afet yönetiminde etkili olduğu muhakkaktır. Özellikle yerel hükümetin üstlendiği afet yönetiminden kaynaklanan boşluklar, merkezi hükümet idarecilerinin girişimleriyle kapatılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

- Bâb-ı Âli Evrâk Odası (BEO) 1103/82723, 14 Za 1315/6 Nisan 1898; 1146/85932, 4 S 1316/26 Haziran 1898.
- Dâhiliye Nezareti Mektûbî Kalemi Evrâkı (DH.MKT) 2125/121, 15 C 1316/31 Ekim 1898; 2125/132, 15 C 1316/31 Ekim 1898; 2229/61, 26 Ra 1317/4 Ağustos 1899; 2134/101, 2 B 1316/16 Kasım 1898; 2144/98, 22 B 1318/15 Kasım 1900; 2151/34, 7 Ş 1316/21 Aralık 1898; 2155/80, 19 Ş 1316/2 Ocak 1899; 2172/46, 18 L 1316/1 Mart 1899.
- İrâde Dâhiliye (İDH) 1355/24, 25 M 1316/15 Haziran 1898.
- Ma'ârif Nezareti Mektûbî Kalemi Evrâkı (MF.MKT) 392/43, 24 Za 1315/16 Nisan 1898; 392/118, 24 Za 1315/16 Nisan 1898; 394/34, 25 Z 1315/17 Mayıs 1898.
- Şura-yı Devlet Evrâkı (ŞD) 1803/2, 5 M 1316/26 Mayıs 1898.
- Yıldız Mütenevvi Maruzât Evrâkı (Y.MTV) 175/47, 3 Za 1315/26 Mart 1898; 175/71, 4 Za 1315/27 Mart 1898; 175/84, 5 Za 1315/28 Mart 1898; 175/110, 20 Za 1315/12 Nisan 1898; 175/170, 11 Za 1316/23 Mart 1899; 175/75, 4 Za 1315/27 Mart 1898; 175/124, 9 Za 1315/1 Nisan 1898; 178/46, 19 M 1316/9 Haziran 1898.
- Yıldız Perakende Evrâkı Posta Telgraf Nezareti Maruzatı (Y.PRK.PT) 17/47, 15 Za 1315/28 Mart 1898.

Süreli Yayınlar

- Hicri 1320 (M. 1902-1903) Sivas Vilâyeti Salnâmesi, Sivas Vilayeti Matbaası, H. 1320.
- İkdâm, sayı 1339, 6 Nisan 1898; sayı 1346, 14 Nisan 1898.
- Sivas, sayı 683, 30 M 1316/20 Haziran 1898.
- Tercüman-ı Hakikât, sayı 2899, 21 Ca 1305/4 Şubat 1888.
- The Levant Herald, Vol VIII, sayı 6, 8 Şubat 1888; Vol XVIII, sayı 13, 28 Mart 1898; Vol XVIII, sayı 14, 4 Nisan 1898; sayı 15, 12 Nisan 1898.

Araştırma Eserler ve Makaleler

- Acun, Fatma, "Şebinkarahisar", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt 38, İstanbul 2010, 393-395.
- Ambraseys, Nicholas-Caroline Finkel, "The Anatolian Earthquake in 17 August 1868, Historical Seismograms and Earthquakes of the World, Ed. W.H.K. Lee-H.Meyers-K.Shimazaki, Academic Press, ss. 173-180.
- Demir, Gökhan, Kuzey Anadolu Fayı Üzerinde Niksar-Suşehri Arasındaki Alanın CBS Tabanlı Heyelan Duyarlılık Analizi (Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi), Trabzon 2011.
- Eyidoğan, Haluk, 50 Soruda Deprem, Bilim ve Gelecek Kitaplığı Yayınları, İstanbul 2012.
- Pinar, Nuriye-Ervin Lahn. Türkiye Depremleri İzahlı Katalogu, Bayındırlık Bakanlığı Yapı ve İmar İşleri Reisliği Yay., Ankara 1952.
- Selvitop, Ayten Hicri 1288 (M. 1871) ve Hicri 1306 (M. 1888) Tarihli Sivas Vilâyet Salnamelerinin Günümüz Harflerine Çevrilmesi ve Mukayeseli Değerlendirilmesi (Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2004.